વિજયમાનસૂરિકૃત પટ્ટક

મુનિ મહાબોધિવિજય

ભૂમિકા :

વિક્રમના ૧૮મા સૈકામાં તૈયાર થયેલ પ્રસ્તુત પટ્ટક તર્કસમ્રાટ પૂ૦ પં૦ શ્રી જયસુંદર વિ૦ મહારાજના સંગ્રહમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. આચાર્ય વિજયમાનસૂરિ મહારાજની આજ્ઞાથી શ્રી લાવણ્યવિજયગણિએ સં૦ ૧૭૪૪ / ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૮માં આ પટ્ટક લખ્યો છે. આનું બીજું નામ સામાચારી-જલ્પ-પટ્ટક છે. પ્રતિને અંતે 'ए अट्ठावीस' એમ લખેલું છે. ગણના કરતાં કુલ ૨૬ બોલ થાય છે.

ખાસ કરીને ગચ્છમાં વધી જતી શિથિલતાને નિવારવા અથવા ગચ્છમાં અનુશાસનને વધુ મજબૂત બનાવવા પટ્ટક તૈયાર કરવામાં આવે છે. વિક્રમના ૧૩મા સૈકાથી આવા પટ્ટકો બનાવાયા હોય તેવું જણાય છે.

પ્રસ્તુત પટ્ટકના પ્રત્યેક બોલમાં આગમો, પૂર્વાચાર્યો રચિત પ્રકરણો તેમ જ કેટલાક પટ્ટકોની સાક્ષી આપી છે. શ્રુતવ્યવહાર અને જિતવ્યવહારને પણ ઠેર ઠેર પ્રધાનતા આપી છે.

અહીં સાક્ષી તરીકે આપેલા તમામ જલ્પો પ્રાયઃ અપ્રગટ છે. જગદ્ગુરુ શ્રી હીરવિજયસૂરિ મહારાજે દ્વાદશજલ્પની રચના કરી છે તે પ્રસિદ્ધ છે, પ્રગટ છે. પરંતુ તે શ્રી વિજયદાનસૂરિકૃત પ્રસાદીકૃત ૭ બોલના અર્થના વિસંવાદ ટાળવા માટે રચાયેલ છે. અહીં જે ક્રમાંક ૧૪ અને ૨૦માં શ્રી હીરવિજયસૂરિ પ્રસાદિત સામાચારી જલ્પનો ઉલ્લેખ થયો છે તે દ્વાદશજલ્પથી ભિન્ન સમજવાનો છે. અલબત્ત, આ જલ્પ વર્તમાનમાં પ્રાપ્ત થયો નથી. પરંતુ તેવો એક જલ્પ રચાયો છે તે નક્કી છે. શ્રી વિજયદેવસૂરિ મહારાજે વિ૦ સં૦ ૧૬૭૨ વર્ષે અષાઢ સુદ બીજના દિવસે પાટણ નગરમાં આદેશ કરેલ પટ્ટકમાંથી આ વાત છતી થાય છે.

'भट्टा० श्रीहीरविजयसूरीश्वर इ जे बारबोल प्रसाद कर्या तथा भट्टा० श्री विजयसेनसूरीश्वरइं प्रसाद कर्या जे सात बोल **तथा भट्टारक श्रीहीरविजयसूरि** तथा भट्टा० श्रीविजयसेनसूरीश्वरइं **बीजाइ जे बोल प्रसाद कर्या** ते तिमज कहवा पणि कोणइ विपरित न कहवा, जे विपरित कहस्यइ तेहनइ आकरो ठबको देवरास्यइ ।२।'

પ્રસ્તુત પટ્ટક જૂની ગુજરાતીમાં છે. ક્રમાંક નવમાં આપેલો વૃદ્ધવાદ ખાસ ધ્યાન ખેંચે તેવો છે. 'છ માસ ઉપરાંત આચાર્ય શૂન્ય ગચ્છની મર્યાદા અપ્રમાણ થાય એહવો વૃદ્ધવાદ સંભલાઈ છે.'

આ સિવાય પણ અન્ય અનેક સામાચારીઓની વાતો આ પટ્ટકમાં છે, જે ધ્યાનથી પઠનીય છે. આચાર્યવિજયમાનસૂરિની ગુરુપરંપરા-શિષ્યપરંપરાનો ઉલ્લેખ મળતો નથી. તેથી એ અંગે વિશેષ પ્રકાશ પાડી શકાયો નથી.

શ્રી વિજયમાનસૂરિ પટ્ટક
સં૦ ૧૭૪૪. કાર્તિક સુદ-૧૦
પૂ૦ મહાબોધિવિજયજી મ૦ સા૦

ॐ ॥ संवत् १७४४ वर्षे कार्तिक सुदि १० शुक्रोभश्री **विजयमानसू**रिनिर्देशात् ।उ। श्री **लावण्यविजयगणिभिः** सामाचारी जल्पपट्टको लिख्यते ।

सुविहितसमवाययोग्यं ॥ श्रुतजीत व्यवहारनें अनुसारिं तपागच्छनी सामाचारी सन्मार्ग छे । जे मार्टि **वशेषावश्यक पन्नवजी प्रश्नोत्तरसमुच्चय छत्रीसजल्पा**दिकनें अनुसारिं आज सुधी तपागछमाहि श्रुतजीतव्यवहारविरुद्ध प्ररूपणा नथी प्रवर्त्ती । अनें कोइइं विरुद्ध प्ररूपणा करी विचारिं तेहनें ते समवायना

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आचार्योपाध्यायादिक गीतार्थ मिला सर्वसुविहित संमति उत्सूत्र प्ररूपणा दोष निवारिओ ते समंध प्रसिद्ध छें माटि तपागछ सुविहित सद्देहेवो ॥१॥

तथा **गछाचारवृत्ति निशीथचूर्णिकल्पभाष्या**दिकनें अनुसारि जघन्यथी **निशीथ**पर्यन्त शास्त्रना कोविद थइ मायामृषावाद छाडी निःशल्यपणें प्रवचनमार्ग कहे ते माटि तपागच्छनी वर्त्तमानपदस्थ गीतार्थ पिण सुविहित सद्देहवो ॥२॥

तथा **कल्पभाष्य उत्तराध्ययन ठाणांग दशवैकालिक उपदेशमाला पंचाशका**दिकने अनुसारि सुविहितपदस्थनी आज्ञा लोपी गच्छथी जुदा थइ स्वेच्छाइं टोली करी प्रवर्त्ते अने सुविहितगच्छनां गीतार्थ उपरि मत्सर राखे, लोक आगि छता अछता दोष देखाडें एहवा पूर्वोक्तश्रुतें ररित द्रव्यलिंगी ते मार्गानुसारी न कहिइ तो गीतार्थ किम सद्दहिइ ॥३॥

तथा **ठाणांग उत्तराध्ययना**दिकश्रुतव्यवहार श्री **आणंदविमलसूरि**प्रसादित**सामाचारीजल्पादिक**जीत व्यवहारनें अनुसारि सुविहितगच्छने सहवासे वर्त्तमानगच्छनायकनी आज्ञाइं योग वही—दिगबंध प्रवर्त्तिते प्रमाण ॥४॥

तथा **निशीथनंदिचूर्णि आवश्यक निर्युक्ति** अनुसारि ऋद्धिगारवनें वशि तथाविध पदस्थगीतार्थनी आज्ञा लोपी पूर्वोक्तविधि विना योग वही सभा समक्ष **आचारांगादिक** वांचे ते अरिहंतादिकनो द्वादशांगीनो प्रत्यनीक यथाछंदो कहिइं जे माटि तीर्थंकर अदत्त गुरुअदत्तादिकनो दोष घणां संभवे छे ॥५॥

श्रुतव्यवहारइं पूर्वोक्त जीतव्यवहारइं वर्त्तमान गच्छनायकनी आज्ञा विना गीतार्थे पिण भव्यनें दीक्षा न देवी । कदाचित् गछाचार्य देशांतरइं होइ तो वेषपालटो करावी चार अनी तुलना करावंवा पिण योगपूर्वक सिद्धान्त न भणाववो ॥६॥

तथा **आचारदिनकर प्रश्नोत्तरसमुच्चया**दि कनइं अनुसारि **हैमव्याकरण द्व्याश्रयादिक**साहित्य **उत्तराध्ययना**दिसिद्धान्त भणाववा असमर्थ एहवा पन्यास गणेश बे उपरांत शिष्य निश्राइं न राखइं आचार्य पिण अधिकनी आज्ञा नापें । तपागछमांहि आचार्यनीज दीक्षा होइं अने सुविहित गछांतरें आचार्यादिक पू माहि एकनी दीक्षा होइ । श्रुतव्यवहारिं तो गीतार्थने ज दीक्षानी अनुज्ञा छै ॥७॥

तथा **श्री सोमसुंदर**प्रसादित जल्पनें अनुसारि तथा **महानिशीथ आचारांगादिक**नें अनुसारि अगीतार्थसंयतविशेष गुणवंतगछने अयोगि शिथलसुविहितगछनी आज्ञादि स्वेछाइं प्रवर्त्ते ते सामाचारीना प्रत्यनीक जाणिवा ॥८॥

उपदेशमालादशाश्रुतस्कंध निशीथभाष्य ज्ञातादिकनें अनुसारिं गुरुनी आज्ञाइं चोमासुं रहे विहारादिक करे अन्यथा सामाचारी माथा सूनीमाटि गुरु अदत्तादिक दोष संभवे जे माटिं **व्यवहारभाष्या**दिकने अनुसारिं स्वेदेशानुगतवाणिज्यादिककर्म साक्षिराजानी परिपंचाचारनो साक्षि सदाचार्य छइं । अत एव **छ मास उपरांत आचार्यशून्यगछनी मर्यादा अप्रमाण थाय एहवो वृद्धवाद संभलाइ** छे ॥९॥

कल्पभाष्य दशवैकालिक भगवती पंचाशक गछाचारपइन्नादिकने अनुसारि स्वतःपरतः शुद्ध प्ररूपक ते सद्गुरु जाणिवो ॥१०॥

आवश्यकनिर्युक्तिनें अनुसारिं सुविहित वृद्ध गीतार्थने योगिं पाक्खी चोमासी संवत्सरीखामणां करवांज । अन्यथा सामान्य शुद्धि न थाइं पडिकमणुं पिण अप्रमाण थाइं । जे माटि **व्यवहार सूत्रा**दिकनें अनुसारि आचार्यादिकने अयोगि स्थापनाचार्य आगलि आलोचना प्रमाण होइ ॥११॥

अष्टकवृत्ति विशेषावश्यकभाष्यादिकने अनुसारिं वर्त्तमान पंचाचार्यमांहि थापनाचार्यनइ विषइं मुख्यवृत्ति गछाचार्यनी स्थापना संभविइ छइ पछे गीतार्थ कहे ते प्रमाण ॥१२॥

श्री सोमसुंदरसूरि प्रसादित **सामाचारी कुलकने** अनुसारि तपागछीयसुविहितसाधुइ ४६ नियम गीतार्थ शाखिं पडवजवा ॥१३॥

श्रुत-व्यवहारइं जीतव्यवहारइ लिहा पासि संयतें उत्सर्गथी **पुस्तक** लिखाववुं **नहीं** ! कारणें लिखावें तो **श्री सोमसुंदरसूरि श्री हीरविजय**प्रसादितजल्पनें अनुसारिं ५०० अथवा १००० गाथा लगइं गुरुआदिक आज्ञाइं अन्यथा गुरुगच्छनिश्रित थाइं ते पुस्तक गुर्वादिकनी आज्ञा विना वांचवुं भणवुं न कल्पे ॥१४॥

श्रुत-जीतऽगीतार्थसंयत पुस्तक क्रय विक्रें न ल्यें कारणि लेवुं पडे तो गुरुनी आज्ञाइं गृहस्थ पासि लेवरावइ ॥१५॥

तथा श्रुतव्य० गुरुनी आज्ञा विना ऽगीतार्थ अपवाद सेवे नहीं ॥१६॥

जीतकल्पादिकनइं अनुसारि ऋण आपी विशुद्ध न थाइं तिहां सूधी देवाधिद्रव्यभक्षक साथि— आहारादिकपरिचय धर्मार्थी साधुइं श्रावकें न करवो । अनें ते दोषनी विपरीत (था) पना न करवी ॥१७॥

आवश्यकभाष्यादिकनें अनुसारि पोतानी टेलीना गृहस्थोने—आवर्जवानिमित्ते पूर्वोक्त दोष सेवी जे गीतार्थशाखि आलोयणा न ल्ये आप सुद्ध परूपक करी माने ते भूमीगतमिथ्यात्वी जाणिवा । तेहनुं उ—दर्शन न करवु ॥१८॥

उपदेशमाला सुगडांगवृत्ति छत्रीसजल्प तथा **उ० श्री यशोविजयग० प्रसादित श्रद्धानजल्पनें** अनुसारि मत्सरि सुविहितगछनी आज्ञा निरपक्ष्यथका सुद्ध सामाचारी विघटावी जे इहलोकानुरोधि अज्ञानकष्ट करी ते मायामृषावादी सद्दहेवा ॥१९॥

तथा **श्री हीरप्रसादितसामाचारीजल्पा**नुसारि नगरनी निश्राइं २ मासकल्प उपरांत गुरुनी आज्ञा विना रहेवुं न कल्पे ॥ **कल्पभाष्य** श्री **जगच्चन्द्रसूरि** प्रसादित**सामाचारिजल्पा**नुसारि लोक आगलि सुविहितगछनां गुण ढांकी दोष प्रकासी लोकने व्युद्ग्रहसहित करी वंदनपूजनादिकव्यवहार टलावे ते शासनोच्छेदक सद्दहेवा ॥२०॥

निशीथचूर्ण्यादिकने अनुसारि अगीतार्थ साधु गुरुनी आज्ञा विना नित्य वखाण करे निःशूक थइ गृहस्थ आगि सिद्धांत वांचे ते संयम श्रेणि बाह्य पासत्था जाणवा ॥२१

आवश्यकनिर्युक्ति, दशवै. दशाश्रुतस्कंधाकने अनुसारि सांभोगिक पदस्थनें योगिं निमंत्रणा विना जे नित्यें आहारादिक करे तेहनां नोकारसी प्रमुख पच्चक्खाण तथा महाव्रतलोपाइ गुरु अदत्ताहारादिकमाटि ॥२२

सामाचारीग्रंथाने अनुसारि गणेश साधुइं गुरुनी आज्ञा विना उपधान वहेरावे नहीं व्रतोच्चार करावे नहीं माल पहेरावें नहीं वांदणां देवरावे नहीं पोसहप्रमुखना आदेश नापे । स्वेछाइः एतला वानां करावे ते गीतार्थनो प्रत्यनीक थाइ गुरुनी भक्तिभंगाशाताना संभवे माटि बीजुं एह विधि पिण गीतार्थगम्य छे । **पंचाशकने** अनुसारि एहवा माईमृषावादीनें साधु सुद्धपरूपक सद्दहीं विनयादिक करे तेहने पिण माठां फल संभवे ॥२३॥

पंचांगीने अनुसारिं खोटां आलंबन लेइ कदाग्रहथी सामाचारी विघटावे ते अवकर चंपकमाला सरिषा जाणिवा ॥ जिम समदृष्टि ए बोल विचारी आराधक थाइ तिम आत्मा सुविहितें करवो ॥२४॥

तथा सुवि०गछनायकें गणबहिःकृत संयतना शिष्यनें पिण गछवासी पदस्थ उपस्थापनापूर्वक दिग्बंध आचार्यादिकनी संमतिं ज करे अन्यथा तो पूर्वोक्त ४ श्रुतजीत व्य० ने अनुसारि स्वपर गछनो दिग्बंध सर्वथा न घटइं छ इम गणबहिः कृतसंजतने गछवासी पदस्थ स्वनिश्राइंकहि छे तेहने गुरुकुलवास स्वप्नगत राज्यलाभ वत् प्रमाण नहीं ॥२५॥

श्रु० जी० लोकरूढि सुविहितगछव्यवहारि प्रवर्त्तता सगोत्रीय आचार्यनी शाखिं विना आचार्यादिक पद प्रमाण नहीं ॥२६॥

ए अठावीस ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org